

"UROLIGE TIDER - HAYDN-TOFTE JESPERSEN - BRITEN"

3) MUSIKKEN

Kvartetterne i programmet "Urolige Tider"

Joseph Haydn fik omkring 1796 bestilling på seks strygekvartetter fra den ungarske først József Erdődy (1754-1824); det vil sige, bestillingen kom ikke fra Haydns gamle arbejdsgiver, der ellers stadig gerne ville have ham til at komponere til Esterhazy-hoffet. De kendes nu som Opus 76 "Erdődy-kvartetterne; kvartetten i "Urolige Tider" er nr.2 af de seks, og den er Haydns strygekvartet nr. 61.

I alt skrev han 70-80 kvartetter; mange af dem er samlet i netop serier af seks. Opus 76 er den sidste af en sådan serie.

Benjamin Britten fik i juni 1941 bestilling på en strygekvartet, hans første, til aflevering få måneder senere. Bestillingen kom fra den amerikanske pianist og kunstmæcen Elizabeth Sprague Coolidge (1864-1953), som havde afgørende betydning for udviklingen af hele den amerikanske scene for kammermusik.

Brittens første kompositionslærer Frank Bridge, som døde februar 1941, havde opfordret Coolidge til at interessere sig for Britten og nåede i et brev til hende 3.11.1940 at påskønne, at hun gerne ville bestille et værk hos "unge Britten". Bridge havde fået nys om det fra Brittens forlægger Ralph Hawkes (Boosey & Hawkes, som fortsat har forlagsrettighederne på Brittens værker) - og næste sommer blev det til en konkret bestilling, med kort frist. Britten skrev 14.juni 1941:

"Mrs.Coolidge came over to see us in the afternoon - & has definitely commissioned me to do a quartet for her - to be played next September over here! Short notice & a bit of a sweat to do it so quickly, but I'll do it as the cash will be useful!"*

*) Escondido, California, i et brev til hans & Pears' nære veninde Elizabeth Mayer, hos hvem de havde boet i N.Y. og som var til stor hjælp under deres USA-ophold.

Hanne Tofte Jespersen fik i 2019 bestilling på at skrive en strygekvartet, hendes første, til projektet UROLIGE TIDER. Den bestilling er vokset ud af møder og samtaler. Initiativtageren Aksel Nielsen er formand for Kammermusikforeningen BRAGE i Randers. Han havde mødt komponisten Hanne Tofte Jespersen på en konference i maj 2018 om kammermusik i nutiden. Dér talte de om, at det kunne være spændende ikke "bare" at få et nyt værk komponeret, men at komponist, arrangører og et ensemble i fællesskab udviklede det program, den nye musik skulle spilles i, og at komponisten kunne skrive et nyt værk ind i den historiske sammenhæng, som det samlede programmet udgør.

Der er langt fra ide til virkelighed, og et projekt som UROLIGE TIDER ville ikke kunne lade gøre uden en række arrangørers samarbejde, og uden tilskud fra fonde og sponsorer.

TAK til Dansk Komponistforening / KODA Kultur, Augustinus Fonden,
William Demant Fonden og Statens Kunstmuseum.

ARBEJDE FØR KONCERTEN MED MUSIKKEN - 6 MULIGE OPGAVER

OPGAVE 1: OPTAKT TIL EMNET (video)	s.10
OPGAVE 2: "LYT JER TIL 1.INDTRYK AF hhv. HAYDNS og BRITTENS MUSIK"	s.11
OPGAVE 3: "1.SATSERNE - STARTEN AF HVERT VÆRK"	s.12
OPGAVE 4: "KUNST SOM IDEALSFÆRE" - Haydn som melodiker - Opus 76,2 2.sats med referencer til Hanne Tofte Jespersens 2.sats - forklaring på <i>flageolet-toner</i> Kunstens rolle i 1797 / 2020'erne	s.13 s.13a s.14
OPGAVE 5: "HAYDN OG BRITEN SOM FORNYERE" - i hver sin æra	s.15
OPGAVE 6: "TEMPO - MUSIKERNES VALG"	s.16
AUDIO - VIDEO - anbefalede indspilninger og live-optagelser	s.17
PARTITURER - info vedr. anskaffelse og rekvirering	s.18
APPENDIX - doku vedr Brittens Strygekvartet No.1	s.19
LITTERATURLISTE - online og opslagsværker	s.19

OPGAVE 1: OPTAKT TIL EMNET - INTRO TIL KOMPONIST- OG MUSIKERBESØG HOS JER

SE VIDEO med komponist Hanne Tofte Jespersen:

- interview
- klip fra prøve på hendes "STRYGEKVARTET NO.1 UROLIGE TIDER" 2020 med Nordic String Quartet.

OPGAVE 2: "LYT JER TIL NOGLE 1.INDTRYK AF hhv. HAYDNS og BRITTENS MUSIK":

Læg ud med de to strygekvarterets afslutningssatser:

Haydn 4.sats Finale - Vivace assai af Strygekvartet nr.61 i d-moll Opus 76 nr. 2 (4:01)

Britten 4.sats Molto vivace af Strygekvartet nr.1 i D-dur Opus 25 (3:53)

1) LYT til musikken

AUDIO Haydn 4.sats med *The Wilanow Quartet* 2013

<https://open.spotify.com/track/0i9H2KHlRzPfwKTN1h5KOy?si=OBNVQNDQT16HWc3039TOHQ>

AUDIO Britten 4.sats med *The Endellion Quartet* 2013

<https://open.spotify.com/track/2Ttzl0ZUgmP9CELN14pIS6?si=bZLJNisRcCAVgfpZW31YA>

Lav en tidslinje (4 min). Skriv stikord til, hvad du lægger mærke til undervejs i hhv. Haydns og Brittens afslutningssats. Hvilke stemninger og følelser vækker musikken undervejs - hvilken sindstilstand ville mon hhv. Haydn og Britten gerne bringe sine tilhørere i?

Vækker musikken billede - hvad ser du for dig?

2) LYT igen til starten af Brittens 4.sats (0:01-1:28)

En anmelder har beskrevet Brittens Strygekvartet No.1. som "war-inspired" * - er der noget i 4.sats, som peger i den retning?

* www.good-music-guide.com/reviews/064_benjamin_britten.htm

3) SE & LYT til Hayds 4.sats i videooptagelse med *Castalian Quartet* (19:11-23:24)

www.youtube.com/watch?v=ge9DSFJUYxM

En nutidig musikforelæser har om Haydns Strygekvartet nr.61 sagt, at der satserne imellem er de største kontraster, og at 4.sats kundgør

"endnu en vild forandring, ind i en musikalsk sfære som dens første tilhørere må have opfattet som "eksotisk" eller "folkemusik-agtig" og som formodentlig peger i retning af ungarske rødder".

Prof. Roger Parker, Gresham College, London 2010.

Hvordan oplever du musikken? Kan du genkende beskrivelsen?

4) SE & LYT til Brittens 4.sats:

Videooptagelse med *The Badke Quartet* <https://vimeo.com/65718746> [46:45-50:38]

I kan sammenligne forskelle og ligheder mellem de to komponisters udtryksform og musikalske sprog. Fx ved at spørge:

? Hvis hvert værk var en fortælling og sidste sats dens afslutning, hvilken slags slutning er der da tale om?

Los Angeles Times anmeldte uropførelsen af Brittens kvartet i 1941. Om sidste sats skrev anmelderen:

"The last movement 'Molto Vivace' is a brilliant success. The recurrent underbeat, the revealing passages given the viola and the patterns and shapes of the phrases, molded by [formet af] rhythm, are the characteristics which show themselves in a first hearing."

Isabel Morse Jones i Los Angeles Times 22.9.1941

? Hører I satsen på samme måde som anmelderen?

OPGAVE 3: "1.SATSERNE - STARTEN AF HVERT VÆRK"

A) HAYDN's 1.sats ALLEGRO

Hele værket har fået tilnavnet "Kvinten" (ikke af Haydn).

Forslag til start: Lær intervallet KVINT at kende ved at synge og spille t.1-2 i 1.violinen.

Allegro

Violin 1

En lille melodi bestående af to kvinter - hvad vej lader Haydn melodien bevæge sig?

Prøv også at synge /spille den bagfra.

Violin, bratsch og cello - dvs instrumenterne i en klassisk strygekvartet - er alle stemt i kvinter.

Nogle har sagt, at måden Haydn bruger kvintintervallet i 1.satsen, snarere minder om rørklokker.

SE & LYT til takt 1-56 i 1.sats Allegro via videoen med CASTALIAN QUARTET (0:01-1:53)

www.youtube.com/watch?v=ge9DSFJUYxM

- hvordan bruger Haydn sin "kvint-melodi" - hvem "har den" undervejs?

Hvad laver de andre instrumenter, der ikke har kvint-motivet, imens?

Hvad sker der i de passager, hvor kvinten "bliver væk"?

Er der andre markante temaer i afsnittet ud over kvint-melodien?

[Hvis I arbejder med harmonisk analyse: Undersøg partituret t.1 og t.5: Hvem "farver" kvinten, så vi kan høre, at starten er i moll, jvf titlen "Strygekvartet opus 76,2 / nr.61 i d-moll?]

Undersøg derefter takt 13-14 og 15-16: Hvad sker der med tonearten her?

Brug evt. "PARTITUR-VIDEO: www.youtube.com/watch?v=C10-45oHfvC

SE & LYT VIDERE: enten fra repetitionen af t.1-56 (video fra 1:53), eller:

Gå til 3:40 og lyt videre fra t.56 og ind i "gennemføringsdelen" [t.57-98, video fra 3:40-5:00]

- hvad sker der nu med kvint-motivet? - hvilke andre motiver træder frem?

B) BRITTEN's 1.sats ANDANTE SOSTENUTO - ALLEGRO VIVO

LYT til takt 1-95 Andante sostenuto (Tempo primo) - Allegro vivo (Tempo secundo):

[AUDIO Endellion Quartet fra 2013 <https://open.spotify.com/album/71f5HQXpXG8kIEmZBhW1Tu>]

Hvordan lægger Britten ud, "hvor er vi hensat"? Sæt stikord på stemningen i starten - og læg mærke til hvad der derefter sker: Hvilke virkemidler sætter han siden ind med?

SE & LYT: live Video med Escher String Quartet (rec. maj 2013)

www.youtube.com/watch?v=sm5QYRYs7F0

[se og lyt fra start eller spring til t.95= video ved 4:27; 1.sats slutter v.8:17]

Læg mærke til, hvordan Britten bruger ensemblet:

"hvordan foregår samtal'en", hvordan fordeler han rollerne undervejs?

- jvf Goethes udtalelse om hvad der foregår i en strygekvartet: "Man hører fire fornuftige mennesker tale sammen og tror, man kan aftvinge et eller andet af deres samtale."

Hvordan lægger Britten de enkelte instrumenter i forhold til hinanden undervejs?

Hvordan skaber Britten bevægelse, hvad sker der rytmisk med motiver og temastof?

I kan prøve og se, om I kan fastholde en puls, mens I lytter. Satsen står noteret i 4/4.

OPGAVE 4: KUNST SOM IDEAL-SFÆRE

HAYDN SOM MELODIKER - Opus 76,2 2.sats *Andante* som eksempel

med referencer til HANNE TOFTE JESPERSENs 2.sats *Andante* - *Tema con variazioni - Hommage à Haydn*

Hanne Tofte Jespersen har udformet sin 2.sats som en Andante. Den har en enkel, nærmest renfærdig melodi som tema, i kontrast til den konfliktfulde 1.sats. Formen på 2.satsen er en slags 'Tema med variationer'. Undervejs i hendes arbejde med den dukkede der brudstykker op fra Haydns 2.sats op. Komponisten fortæller om satsen i videoen, og I kan undervejs høre brudstykker fra Nordic String Quartets prøver, hvor de arbejder med den sats. Som forberedelse til mødet med det nye værk kan I med fordel arbejde med Haydns 2.sats.

Haydn havde absolut ikke svært ved at skrive gode melodier. Hans fortid som gademusikant og rødderne i folkemusik kom ham sikkert til gode, og den åre bliver mere og mere udpræget i hans sene år, hvor han tillader sig at skrive, som han har lyst til.

I en samtale i 1806, tre år før sin død, sagde Joseph Haydn:

"Jeg er nødt til at have noget at tage mig til - som regel forfølger musikalske ideer mig.... jeg kan ikke undslippe dem, de står som en mur foran mig. Hvis det er en allegro, bliver min puls ved med at banke hurtigt, og jeg får ingen søvn. Hvis det er en adagio, så bemærker jeg, at min puls bliver langsom. Min fantasi spiller på mig, som var jeg et klaver."

Her skulle den 73-årige komponist have smilet og tilføjet:

"Jeg er i virkeligheden bare et levende klaver."

2.sats Andante i Opus 76,2 udformede han som en slags variationssats over en sødmefyldt melodi af ham selv, i D-dur, med et B-stykke i paralleltonearten h-moll.

Melodi og variationen af den er næsten udelukkende lagt i 1.violinen, dvs det bliver også en slags violin-solo med akkompagnement (til forskel fra fx 1.satsen, hvor de fire instrumenter "konverserer" hinanden).

LYT her og undersøg, hvor fantasifuldt Haydn formår at bruge sit enkle tema:

- beskriv hans brug af det både i præsentationen og i udviklingen af det.

AUDIO: The Wilanów Quartet (2013)

<https://open.spotify.com/track/58gdbC1PDBZM2ntBuJ4xMT?si=nGKvOJPZQg2CqqUAYxZYzg>

VIDEO: Udgave med indspilning (Cleveland String Quartet) + partitur:

www.youtube.com/watch?v=C10-45oHfvC 2.sats 6:43-12:36

SE, LYT OG UNDERSØG HAYDNs ANDANTE OG HANNE TOFTE JESPERSENs:

I skal her sammenholde temastoffet i hhv. Hanne Tofte Jespersens 2.sats og Haydns 2.sats.

Hendes tema, afsnit A t.13-24, spilles af 1.violin som flageolet-toner og kan høres og ses i filmen 'Urolige Tider' (2:38). Flageoletter forklares på s.13a, incl. med noder - prøv at synge/spille temaet.

Sammenlign så Haydns t.1-9 [[partitur-videoen med Cleveland String Quartet, 6:44-7:36](#)]

med afsnit C og D i Hanne Tofte Jespersen 2.sats [t.41-72 i PARTITURET] -

1) Hvilke dele af Haydns motiv gør hun brug af?

2) Undersøg hvordan ved at sammenholde: a) bratsch (vla) og 1.violin (vl1) i afsnit C; b) vl1 og vl2 i afsnit D:

Hvilket tematisk materiale har hhv. vla og vl1 i afsnit C? Hvilket har vl1 og vl2 i afsnit D?

Hvordan udvikler komponisten sit tema, og hvordan bruger hun Haydns?

3) Læs teksten s.14. Brug Jeres indtryk og analyse af Haydns og Hanne Tofte Jespersens musik til at diskutere kunsts, her kunstmusiks udtryksmuligheder og betydning.

Temaet i Hanne Tofte Jespersens 2.sats Andante - note om flageolet-toner på strygerinstrumenter

I satsen introduceres temaet som *flageolet-toner* i 1.violinen (t.13-24)
og optræder siden egentlig kun som en "variant" af sig selv.

Noteret som almindelige faste toner [ikke-flageoletter]* ville temaet se sådan her ud:

$\text{♩} = 76$

*) *Flageoletter* er toner, hvor man kun hører en tones overtoner, ikke dens grundfrekvens.

Man frembringer en flageolet-tone ved at sætte fingeren på en streng uden at trykke den ned på gribeskræftet. Derved forkorter man den del af strengen, der kan bringes i svingninger, og den tone man så kan frembringe ved at spille på strengen, er en højtliggende tone med en "tynd", vibratoløs svævende klang.

På strygerinstrumenter skelner man mellem "naturlige" og "kunstige" flageoletter. Naturlige flageoletter frembringes på de løse strenge. De flageoletter, I ser og hører i HTJs 2.sats Andante, er kunstige flageoletter. Dem tager man som et "greb" med to fingre på samme streng. Den finger, der er nærmest "violinhovedet" (den snoede, yderste del af violinens "hals"), trykker strengen i bund; den øverste finger længere oppe på strengen berører kun let strengen.

I partituret, hvor temaet er noteret korrekt, så violinisten kan spille dets flageolet-toner med de rigtige greb, ser 1.violin-stemmen sådan her ud:

De fleste toner ovenfor er såkaldte "kvart-flageoletter"; sidste tone i t.19. og 1.tone i t.20 er dog "kvint-flageoletter".

Kunstige flageoletter noteres som et interval; nederste "tone" i grebet skrives med almindeligt nodehoved; det er den tone, man "hører"; for kvartflageoletters vedkommende klinger tonen to oktaver over den noterede "tone". Den øverste "tone" i grebet noteres med et åbent, rombe-formet nodehoved. Det er dér, strygeren sætter fingeren, vel at mærke med en ganske let berøring af strengen.

Kvint-flageoletterne klinger 1 oktav + en kvint over det, som nederste "tone" i grebet angiver.

NB. Hvis ikke temaet skulle spilles med flageoletter, ville man i takt 19-24 lægge melodilinen en oktav op - det ville være den naturlige fortsættelse fra takt.18 at gå trinvist videre fra tonen 'e' op på 'f', i stedet for at springe en septim ned. Men på violin ville slutningen på temaet da komme for højt op teknisk set. Virkningen ved at lægge t.19-24 en oktav under er næsten den samme, fordi flageolet-toner klinger "ubestemmelig højt".

Brug af flageoletter dukker for alvor op i kompositionsmusikken i 1800-tallets virtuose musik (Paganini m.fl.).
I Vivaldis kendte værk "Årstiderne" fra ca. 1730 er det praksis at bruge naturlige flageoletter til at imitere fugleflojt med (i 1.sats af "Foråret").

I moderne kompositionsmusik er flageoletter et almindeligt brugt virkemiddel.

Guitarister og elbassister m.fl. bruger de naturlige flageoletter, når de stemmer deres instrument.

Kunstens rolle i UROLIGE TIDER anno 1797 - og i nutiden

Karakteren af Haydns musik er så langt fra et krigstruet fædreland, man kan forestille sig. Kunstens sfære synes dér snarere at være en idealverden, som Haydn har skullet åbne for dem, han skrev for og til - både bestilleren den ungarske grev Erdödy og det større publikum, der snart fik del i Opus 76.

Så snart grevens 2 års enerettigheder var udløbet, indgik Haydn forlagsaftaler, og samlingen af de seks kvartetter udkom i 1799-1800 både i Wien og i London.

Siden er Opus 76 blevet et "repertoire-værk" inden for klassisk kammermusik. Utallige strygekvartetter har spillet kvartetterne, og koncertarrangører vil fortsat gerne programsætte kvartetterne.

Den svenske digter Tomas Tranströmer (1931-2015) har skrevet digtet "Allegro".

Det handler om Haydn og om, hvad god musik kan gøre ved mennesker og vores længsel efter fred.

Den danske forfatter Peter Nielsen har oversat det til dansk.

Jeg spiller Haydn efter en sort dag
og mærker en enkel varme i hænderne.

Tangenterne vil. Milde hamre slår.
Klangen er grøn, livlig og stille.

Klangen siger at friheden findes
og at nogen ikke giver kejseren skat.

Jeg stikker hænderne i mine haydnlommer
og efterligner en der ser roligt på verden.

Jeg hejser haydnflaget - det betyder:
"Vi giver os ikke. Men vil fred."

Musikken er et glashus på skrænten
stenene flyver, stenene ruller.

Og stenene ruller tværs igennem
men hver eneste rude forbliver hel.

Allegro er fra 1962, hvor det indgik i Tranströmers digtsamling samlingen "Den halvfærdige himmel". I 2011 modtog han Nobel-prisen i litteratur. Samme år udkom på dansk "Samlede Tranströmer" på forlaget Rosinante i Peter Nielsens oversættelse. Allegro bringes her med tilladelse fra Tranströmers danske oversætter, forfatteren Peter Nielsen, fra forlaget Gyldendal.

Tranströmers arvinger er forespurgt om tilladelse via Albert Bonniers forlag, Stockholm.

Originaldigtet på svensk kan læses og høres online på www.lyrikline.org/en/poems/allegro-6985

Det moderne menneske vil gerne høre og spille Haydn.

Men hvad med nutidskunst, kunstmusik i dag - kan den tillade sig at udgøre en idealverden?

Skal den forsøge at gøre netop det?

Eller er den nødt til i sit udsagn at afspejle nutidens "urolige tider" for at virke overbevisende, "ægte"?

OPGAVE 5: HAYDN OG BRITEN SOM FORNYERE i hver sin æra

Strygekvartet blev en "klassisk genre" i 2.halvdel af 1700-tallet, og det ikke mindst i kraft af de mange mesterværker fra Haydns hånd. I musikhistorisk sammenhæng kaldes perioden for wienerklassikken. En klassisk opbygget strygekvartet er i fire satser: En hurtig 1.sats Allegro i såkaldt "sonateform"; en roligere 2.sats Andante eller Adagio og i en friere form; 3.sats som en Menuet-Trio-Menuet; 4.sats ofte særdeles hurtig (Allegro vivo eller Vivace). Men Haydn selv skriver ikke konventionelt og sprænger hele tiden de klassiske normer. På tidspunktet for arbejdet med Opus 76 havde han vel skrevet omkring 300 menuetter. Så i Strygekvartet nr. 61 skrev han menuetten som en kanon.

Nedenfor er nogle reaktioner fra hhv. Haydns og Brittens samtid - og nogle ord fra Britten selv.

Læs - og lyt fx imens til de to komponisters 2.og 3.satser:

Haydns "2. Andante o più tosto allegretto" og "3.Menuet Allegro"

Brittens "2. Allegretto con slancio" og 3. Andante calmo.

I finder ordforklaringer på:

www.earsense.org/chamber-music/Joseph-Haydn-String-Quartet-in-d-minor-Op-76-No-2-HobIII_76-Quinten/

www.earsense.org/chamber-music/Benjamin-Britten-String-Quartet-No-1-in-D-major-Op-25/?ri=1

Overvej

1) hvori består "det nye", "det nutidige" for henholdsvis Haydns og Brittens samtidige ?

2) hvad synes de om musikken?

3) hvordan virker deres reaktioner, når I sammenligner med Jeres egne? I kan også overveje det ud fra denne vinkel:

Hvis ikke man kender til klassisk musik på forhånd, hvad hører man så? Hvilken sammenhæng er der mellem forventninger, forhåndsindstilling og faktisk oplevelse?

Kan man som lytter "nulstille" sig selv og opleve et stykke musik for, hvad det er? Er et kunstværk noget i sig selv, uafhængig af historiske omstændigheder?

Den engelske musikhistoriker Charles Burney skrev i et beundrende brev til Haydn:

19.8.1799: "*I had the great pleasure of hearing your new quartetti (opera 76) well performed [...], and never received more pleasure from instrumental music; they are full of invention, fire, good taste, and new effects, and seem the production, not of a sublime genius who has written so much and so well already, but of one highly-cultivated talents, who had expanded none of his fire before.*"

14.6.1797: Haydns gode ven, den svenske diplomat F.S.Silverstolpe nævnte i et brev, at han atter havde været hos Haydn for et par dage siden, og på det tidspunkt havde Haydn

"*på klaver spillet et par violin-kvartetter, som en vis grev Erdödy havde bestilt hos ham for 100 dukater og som først måtte trykkes efter et vist antal år. De er mere end mesterlige og fyldt med nye ideer.*"

22.9.1941: Musikanmelder Isabel Morse Jones, LA, anmeldte uropførelsen af Brittens 1.:

"*..It is not a conventional work nor is it of the 12-tone or dissonant or atonal school*. It is distinctly contemporary [nutidigt] and the work starts in a wholly unique ethereality [overjordisk virkelighed]. Upper partials [de høje frekvenser i et overtonespektrum] barely heard usher in [indvarsler] the first subject most gently. Then a rhythm-cleverness changes the whole picture. Britten wanted to bring the music to consciousness mysteriously, as from another world. The idea was all right but the music was not effective....*

Ammelderen roste 3.satsen og mente, det er i den del af værket, komponisten når længst:

"*The 'Andante Calmo' is the most important movement in point of achievement. It might be titled 'In Memoriam for a Lost World'*". Og så var hun, som vi har læst, uforbeholdent begejstret for 4.satsen.

(Isabel Morse Jones i Los Angeles Times 22.9.1941)

*) 12-tone, dissonant, atonal refererer til strømninger i 1.halvdel af det 20.årh. der søgte at opbygge et nyt tonesprog uden spor af dur-mol tonalitet (funktionsharmonik); se evt. www.musikipedia.dk/dodekafoni/indblik

Britten er ikke en del af den skole, men snarere beslægtet med Mahler, Shostakovich, og derudover stærkt optaget af ældre musik som fx Purcells fra 1600-tallet.

24.juli 1941 omtaler Britten strygekvartetten som "our quartet" i et brev til bestilleren Elizabeth Sprague Coolidge, og han nævner specifikt sin 3.sats som det bedste han har skrevet hidtil:

"My dear Mrs.Coolidge,
Mr.Spivacke has just written to tell me the exciting news that you intend to award me the 'Coolidge medal' this year, & I am writing to tell you at once how touched and flattered I feel about it....
Our quartet is progressing very well to date - I am just completing the third movement (the slow one - there are four altogether) and feel that it is my best piece so far, which is rather extraordinary for me, since at this period of work I usually am in a deep depression. Let us hope it is a good omen!*! * [varsel]

2014: James Koehne, australsk musikskribent, siger følgende om Strygekvartet No.1's karakter og betydning for Brittens kompositoriske udvikling:

"Den bygger bro mellem den studerende Britten og den modnede, professionelt kompetente komponist Britten. Den har stor betydning i Brittens skabende virke. Han leger fuld af selvtillid med den traditionelle struktur, som han har lært den gennem sine studier hos Frank Bridge, gør brug af disse standardformer og er i stand til at behandle dem totalt frit ud fra en sikker fornemmelse af, at han ved, hvad han gør og bringer hele sin forestillingsevne i spil."

[på Musica Viva Australia's vimeo-kanal, <https://vimeo.com/43869778>]

Britten har ikke sat forklarende titler på sin musik. Men giver anmelderens tanke om "in Memoriam for a Lost World" mening - hører du en "længsel efter en tabt verden" i 3.satsen, eller andre spor af den tid, musikken blev skrevet i?

Brittens breve i den tid er fulde af omsorg og bekymring for sine slægtninge og venner, der er forblevet i England efter udbruddet af 2.verdenskrig.

OPGAVE 6: TEMPO - MUSIKERNES VALG

Der kan være stor forskel på, hvilket tempo forskellige ensembler vælger at spille det samme værk/ de enkelte satser i.

HAYDN opus 76,2: Prøv fx at sammenligne Jasper String Quartets med Castalian Quartets; begge tilgængelige som videos af livefremførelser:

Jasper String Quartet - festivalkoncert i South Carolina 3.7.2017; samlet varighed 20:23;
www.youtube.com/watch?v=e9p2RXbEvo4

Castalian Quartet - koncertoptagelse fra Wigmore Hall 1.6.2018; samlet varighed 23:23;
www.youtube.com/watch?v=ge9DSFJUYxM

Hvilke forskel gør det for Jeres oplevelse, om musikene vælger at brede musikken ud eller de spiller meget hurtigt?

Se tidskode for enkeltsatserne i oversigten s.17 over VIDEOer.

På Haydns tid brugte komponister ikke metronom-tal, men gav hver sats en tempobetegnelse. Inden for klassisk musik er der tradition for at bruge italienske musikudtryk.

De klassiske gængse tempobetegnelser som *allegro*, *andante* etc. angiver også en karakter, en måde musikken skal spilles på. I partituret til Opus 76 no.2 skrev Haydn selv:

1. Allegro
2. Andante o piu tosto allegretto (dvs. roligt "gående" eller lidt hurtigere)
3. Menuet - Allegro (i første udgaven med tilføjelsen "ma non troppo" = ikke for hurtigt)
4. Finale - Vivace assai (meget livligt).

Britten angiver både tempobetegnelser og metronomtal; det samme gør Hanne Tofte Jespersen. Dette blev norm i det 20.århundrede.

Hanne Tofte Jespersen bruger en blanding af tempi og titler / undertitler i sine satsbetegnelser:

1. Adagio - Allegro Vivace - Meno mosso (Adagio: $\text{♩} = 40$; Allegro Vivace $\text{♩} = 152$; Meno mosso $\text{♩} = 108$)

2. Andante. Tema con variazioni - Hommage à Haydn $\text{♩} = 76$

3. Burlesque $\text{♩} = 66$

4. Largo. Deep Peace - Hommage à Britten $\text{♩} = 58$

Tempoet i 3.satsen er "Comodo, quasi pesante", dvs. med bevægelse og en vis tyngde (pesante = tungt, med vægt og bredde; quasi = a la, i retning af, men ikke helt)

Britten giver sine satser numre og angiver tempo med en betegnelse og metronomtal:

I. Andante sostenuto (Tempo primo) $\text{♩} = 56$. Allegro vivo (Tempo secundo) $\text{♩} = 160$

II. Allegretto con slancio $\text{♩} = 152-160$

III. Andante calmo $\text{♩} = 60$

IV. Molto vivace $\text{♩} = 176$

I kan finde oversigter over tempobetegnelser og deres betydning her:

www.musikipedia.dk/musikudtryk#1

(dansk oversigt, inddelt i kategorier; tempo er en af dem)

www.musictheory.org.uk/res-musical-terms/italian-musical-terms.php

(engelsk liste over gængse musikudtryk, alfabetisk ordnet)

Når I får besøg fra Nordic String Quartet, kan I spørge, hvilke overvejelser de har gjort sig med hensyn til tempoet.

AUDIO - VIDEO

ANBEFALEDE INDSPILNINGER OG VIDEO'ER med LIVE-OPFØRELSER

Haydn Strygekvarteret i d-mol nr.61 opus 76,2 "Kvinten"

AUDIO

På Spotify.com findes mange gode indspilninger (album). Her er links til to anbefalelsesværdige:

Wilanow Quartet fra 2013: <https://open.spotify.com/album/0cdy7JEJFZPlZYGYKdmgoV>

Alban Berg Quartet fra 1996: <https://open.spotify.com/album/58orNTGMOfiTueoD3D2HhO>

VIDEO

På Youtube ligger adskillige videoer med live-optagelser.

Her er links til to - anbefalelsesværdige på hver deres måde og meget forskellige:

Castalian Quartet, 2018: www.youtube.com/watch?v=qe9DSFJUYxM

1.sats: 0:01-9:30 (bredere tempo, flere åndedrag og nuancerede overgange, og alle repetitioner er med)

2.sats: 9:56-15:39

3.sats: 15:56-19:00 (hurtigt tempo, dvs stor kontrast til 1. og 2.sats)

4.sats: 19:11-23:24

Jasper String Quartet, 2017: www.youtube.com/watch?v=e9p2RXbEvo4

1.sats: 0:01-6:42 (meget hurtigt tempo, ingen repetition i reprisen (t.138))

2.sats: 6:49-12:34

3.sats: 12:41-15:58 (meget hurtigt tempo)

4.sats: 16:06-20:12

Udgave med indspilning + partitur:

www.youtube.com/watch?v=C10-45oHfvc

Det er til en indspilning med Cleveland String Quartet:

1.sats 0:01-6:40

2.sats 6:43-12:36

3.sats 12:38-15:53

4.sats 15:57-19:44

*) OBS. Partituret, der er lagt ind, er ikke Haydns oprindelige udgave.

Hvis I vil anskaffe eller låne partitur til værket, anbefales Urtext-udgave fra Henle Verlag, som har forord på tysk, engelsk og fransk og gode noter, se nedenfor.

BRITEN Strygekvarteret i D-dur nr.1 opus 25

AUDIO

Gode indspilninger (album) på Spotify.com, bl.a:

Endellion Quartet fra 2013 <https://open.spotify.com/album/71f5HQXpXG8klEmZBhW1Tu>

Maggini Quartet fra 1998 <https://open.spotify.com/album/6XkbBTD4kMsuhryN4AzbQE>

VIDEO

Liveoptagelse af hele kvartetten på vimeo.com med The Badke Quartet:

<https://vimeo.com/65718746>

1.sats OBS fra 23:04-31:55 (de første 23 minutter er en forelæsning om værket)

2.sats 32:14-35:20 supergod, meget levende version

3.sats 35:40-46:22 meget smukt spillet!

4.sats 46:45-50:38 supergodt spillet, meget overbevisende version

Liveoptagelse af 1.sats med Escher Quartet: www.youtube.com/watch?v=sm5QYRYs7F0

1.sats 0:01-8:16 (resten af videoen er div. klip fortsat kun fra 1.sats)

Hele deres opførelse af kvartetten har før sept 2020 været tilgængelig på, men er pt ramt af youtube-blokeringer i Danmark.

www.earsense.org/chamber-music/Benjamin-Britten-String-Quartet-No-1-in-D-major-Op-25/?ri=1&v=g0kuDrPrV_M1

Kort video med introduktion til værkets historie (på engelsk) ved musikskribent James Koehne:
incl om bestilleren Elizabeth S.Coolidge, om Brittens lærer Frank Bridge's rolle, om værket som bro mellem "den unge kompositionsstuderende B." og "den modent udfoldede komponist B".
<https://vimeo.com/43869778>

PARTITUR ANSKAFFELSE

HAYDN

Haydn Streichquartette Heft X Erdödy-Quartette Opus 76 (HN 9214, Henle Verlag 2003) pris sept 2020 24€
www.henle.de/en/detail/?Title=String+Quartets+Book+X+op.+76+%28Erdödy+Quartets%29_9214

Forordet ligger til fri download:

www.henle.de/media/foreword/9214.pdf

Oversigt, hvor temaerne i hver af de fire satser i Haydns Strygekvartet Opus 76 no.2 er vist på noder:
www.earsense.org/Earsense/4CH/ChamberBase/Haydn/76/2/index.html

BRITTEN

Benjamin Britten String Quartet No.1. Boosey & Hawkes' udgave kan rekviseres via prestomusic.com:
www.prestomusic.com/sheet-music/works/48110--britten-string-quartet-no-1-in-d-major-op-25/browse

Pris sept 2020 DKK 160 incl forsendelse.

HANNE TOFTE JESPERSENs PARTITUR

2.sats ANDANTE - Tema con variazioni - Hommage à Haydn findes på www.uroligetider.dk
www.uroligetider.dk/wp-content/uploads/2020/09/2satsANDANTE_partitur.pdf

Du kan rekvisere hele partituret ved at skrive til komponisten på hendes mail:

hanne@musicforthemysteries.org

APPENDIX - MERE DOKU VEDR BRITTENS STRYGEKVARTEL N0.1

breve hvori værket omtales:

14. juni 1941 brev fra BB i Escondido CA til Elizabeth Mayer i N.Y.:

"Mrs. Coolidge came over to see us in the afternoon - & has definitely commissioned me to do a quartet for her - to be played next September over here! Short notice & a bit of a sweat to do it so quickly, but I'll do it as the cash will be useful!"

PS. i samme brev: 'O - please, Elizabeth can you find Wystan's* Ode on St.Cevilia's day (in his folder) & send it to me?

(i brev til Elizabeth Mayer 5.juli 1941 indleder B med at takke hende for at sende Wystans Ode så hurtigt. Han påbegynder arbjetet med at sætte den i musik for 5-stemmigt blandet kor (SSATB) i omrent samme periode; det bliver til korværket *Hymn to St Cecilia*, færdiggjort på rejsen over Atlanten i marts 1942, da han og Pears vendte hjem til England. Det er det korværk, Hanne Tofte Jespersen refererer til som en inspirationskilde i 2019-20).

Samme sommer skrev Peter Pears i et brev til sin mor:

"Here we live a very quiet existence in beautiful but strange country. 40 years ago it was a desert, now it is full of orange and lemon trees.....I go down to a house of an Englishwoman in the village and practise every morning from 9.45 till 12.45, and I'm doing a lot of good work. Our host and hostess practise all morning on their two pianos, and Ben sits in his toolshed and writes his new String Quartet which he has been commissioned to write by an olde American patroness of music, Mrs. E.S.Coolidge."

20.september 1941, dagen før uropførelsen i brev til veninden Elizabeth Mayer i N.Y. havde Britten skrevet:

"The Quartet rehearsal was very exciting yesterday - they (the Coolidge Quartet) are very good."

Bestilleren Elizabeth Coolidge endte med af helbredsmæssige grunde ikke selv at kunne overvære uropførelsen, til Brittens store skuffelse. Et par uger senere skrev Britten til hende:
"...I was delighted the way that they played my quartet - really first class, both in musicianship and technique. The public was really quite enthusiastic, & the only press-notice I have seen quite friendly." (brev af 5.oktober 1941, skrevet efter at Britten og Pears var kommet tilbage til N.Y.)

Supplerende læsning om Britten String Quartet No.1 opus 25:

[https://en.wikipedia.org/wiki/String_Quartet_No._1_\(Britten\)_-_Analysis_and_reception](https://en.wikipedia.org/wiki/String_Quartet_No._1_(Britten)_-_Analysis_and_reception)

LITTERATUR MED HAYDNS BIOGRAFI OG UDFØRLIGE VÆRBESKRIVELSER:

ONLINE

https://da.wikipedia.org/wiki/Joseph_Haydn OBS det danske opslag er ikke nær så fyldestgørende som det engelske.
https://en.wikipedia.org/wiki/Joseph_Haydn

https://de.wikipedia.org/wiki/Joseph_Haydn OBS det tyske og det engelske opslag rummer forskellige oplysninger.

Kai Christiansen har skrevet en beskrivende analyse af Haydn's Opus 76,2 (på engelsk) - findes på:
www.earsense.org/article/Haydn-String-Quartet-in-d-Op-76-No-2-Fifths/

Det amerikansk baserede 'Lumen Learning' (Open Educational Resources) har en fin og detaljeret engelsksproget indføring i såvel Haydns biografi som hans værk:

<https://courses.lumenlearning.com/suny-musicappreciationtheory/chapter/franz-joseph-haydn/>

OPSLAGSVÆRK

Kilder i øvrigt til dette materiales afsnit om Haydn:

Sohlmans Musiklexikon bd.3 s.369 ff - for den, der gerne vil virkelig i dybden (og læser svensk) er her betydelig mere materiale end på wikipedia; det gælder både biografisk materiale og med hensyn til detaljeret gennemgang af Haydns samlede værker.